

<https://doi.org/10.15407/uhj2026.04.113>
УДК [929Я.СТЕЦЬКО:329.7(477):327.5(477:100)]“1946/1950”

Назар КОСЕНКО

магістр історії, аспірант відділу новітньої історії,
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Львів, Україна)
nazzarkossenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0650-5478>

Михайло РОМАНЮК

кандидат історичних наук, старший дослідник, завідувач відділу новітньої історії,
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України (Львів, Україна)
rmv.lviv@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9407-0066>

РОЛЬ ЯРОСЛАВА СТЕЦЬКА У СТВОРЕННІ АНТИБІЛЬШОВИЦЬКОГО БЛОКУ НАРОДІВ

Метою статті є дослідження ролі Ярослава Стецька у створенні Антибільшовицького блоку народів, його теоретична робота та практична діяльність з розбудови єдиного фронту поневолених народів шляхом заснування спеціального інтернаціонального координаційного центру. Особливу увагу приділено питанню національного представництва в блоці на початковому етапі існування. **Методологічною основою дослідження** є засади історизму, науковості й системності. **Методи:** проблемно-хронологічний, історико-біографічний, історико-генетичний, аналіз, синтез. **Наукова новизна.** Уперше на широкій джерельній базі комплексно проаналізовано роль Я. Стецька у створенні Антибільшовицького блоку народів та оформленні цього міжнародного об'єднання, схарактеризовано його початковий склад. **Основні результати дослідження.** Доведено визначальну роль Я. Стецька у створенні під проводом українських націоналістів міжнародної антикомуністичної мережі як у практичній, так і в теоретичній площині. Саме він став ініціатором формування Антибільшовиць-

Цитування: Косенко Н., Романюк М. Роль Ярослава Стецька у створенні Антибільшовицького блоку народів. *Український історичний журнал*. 2026. № 4 (589). С. 113—126.
<https://doi.org/10.15407/uhj2026.04.113>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

ISSN 0130-5247. Український історичний журнал. 2026. № 4 (589)

кого блоку народів і провідним ідеологом об'єднання, ще з міжвоєнного періоду послідовно обстоюючи ідею спільного фронту поневолених націй. Я. Стецько очолив ініціативний комітет зі створення блоку і заклав теоретичне підґрунтя під заснування блоку в низці концептуальних статей. Створення антикомуністичного координаційного центру визвольних рухів на еміграції було започатковано Закордонними частинами ОУН на першому Конгресі Антибільшовицького блоку народів 16 квітня 1946 р. Я. Стецько, як голова виконавчого органу блоку, керував розбудовою організаційної мережі та інституційним оформленням об'єднання, забезпечивши його успішне становлення. Единбурзька конференція 1950 р. засвідчила повноцінний вихід блоку на міжнародну арену як координаційного центру визвольних рухів поневолених СРСР народів. **Перспективи подальших досліджень** полягають у вивченні закордонних джерел для встановлення точного кола учасників першого Конгресу Антибільшовицького блоку народів у 1946 р. та в дослідженні обставин залучення Союзу гетьманців-державників до об'єднання.

Ключові слова: Ярослав Стецько, Антибільшовицький блок народів (АБН), український визвольний рух, ОУН, громадсько-політична діяльність, український націоналізм, публіцистика.

На тлі повномасштабної агресії РФ проти України аналіз історичного досвіду створення українським визвольним рухом антикремлівських міжнародних коаліцій стає вкрай актуальною справою. Від спроможності держави сформувати дієвий альянс з іноземними союзниками проти московського імперіалізму значною мірою залежить майбутнє нашої Батьківщини. У цьому контексті важливим завданням стало вивчення внеску чільного теоретика та практика українського націоналізму Ярослава Стецька у створення та розбудові Антибільшовицького блоку народів (далі — АБН), 80-літній ювілей якого припадає на 2026 р.

Історія створення АБН і роль Я. Стецька в його формуванні в українській історіографії висвітлені фрагментарно. Окремі аспекти створення блоку та його генези розкрито в узагальнювальних працях з історії українського визвольного руху Ю. Киричука [1], Г. Биструхіна та Д. Веденєєва [2], І. Патриляка [3]. Певні відомості про формування АБН та його становлення містять біографічні дослідження діяльності ключових фігур ОУН — М. Посівнича про Степана Бандеру [4] та О. Сича про Степана Ленкавського [5]. Аналізу міжнародної діяльності українського визвольного руху в повоєнну добу присвячені праці діаспорного історика А. Бедрія [6] та сучасних українських науковців М. Савчина [7; 8] та Г. Роя [9—11], у яких описано окремі аспекти заснування з ініціативи Закордонних частин ОУН (далі — ЗЧ ОУН) міжнародного антикомуністичного альянсу. У закордонній історіографії історія постановки АБН розкрита вкрай фрагментарно. Водночас у тематичних працях західних істориків нерідко помітний вплив негативних міфів про український визвольний рух. До прикладу, упередженістю та поверховістю характеризується найновіша розвідка шведського історика П.А. Рудлінга про АБН [12]. Усупереч давно встановленим фактам двофронтової боротьби УПА та ОУН(б) проти СРСР та гітлерівської Німеччини в 1943—1944 рр., автор безпідставно приписав організацію проведеної українським підпіллям конференції поневолених народів 22 листопада 1943 р. Міністерству окупованих територій III Райху [12, с. 53]. Окремі аспекти початкового періоду діяльності АБН було розкрито низкою

дослідників із Центрально-Східної Європи. Так, хорватський науковець І. Тепеш вивчав участь хорватських антикомуністичних сил у створенні та розбудові блоку [13]. Словацька дослідниця Б. Катребова-Блехова торкалася означеної проблематики в контексті дослідження словацької політичної еміграції [14]. Угорський історик І. Равас фрагментарно висвітлив співпрацю українського визвольного руху з угорськими антикомуністами в період становлення АБН [15]. Водночас низка важливих питань залишаються недослідженими: ідеологічні передумови постання АБН в націоналістичній політичній думці, початковий склад учасників-засновників блоку, роль персонально Я. Стецька в теоретичній і практичній підготовці до створення міжнародної організації та її подальшому становленні.

Насамперед слід зазначити, що Я. Стецько ще в першій половині 1930-х рр. був прибічником ідеї спільного фронту поневолених народів. Так, під час Львівського процесу 1936 р. він заявив у суді: «[...] Я висунув у своїй діяльності тезу, що Україна повинна стати ідейним, моральним і культурним центром, доокругити якого повинні зосереджуватись змагання і інших поневолених народів, що Україна має бути їх ідейним й моральним провідником» [9, с. 57]. Ці слова пролунали в контексті викладу основних ідей Я. Стецька, оприлюднених у його публіцистиці. Як свідчать архівні дані, у редактованому ідеологом українського визвольного руху «Бюлетені Крайової ексекютиви ОУН на західноукраїнських землях» у 1934 р. була вміщена стаття, де викладено озвучені підсудним теоретиком націоналізму в 1936 р. міркування про українське лідерство у визвольній боротьбі проти окупантів інших поневолених Москвою та Варшавою народів. У публікації майже дослівно передана озвучена теоретиком ОУН під час виступу в суді теза про Україну як «морально-культурний» центр змагань завойованих її ворогами націй¹. Тож, є підстави вважати Я. Стецька автором означеного тексту, що став одним із перших прикладів популяризації ідеї спільного фронту поневолених націй у пропаганді українського націоналістичного руху.

Надалі Я. Стецько продовжував просувати згадану концепцію у своїй громадсько-політичній діяльності. Під час підготовки II Великого Збору українських націоналістів в укладеному ідеологом ОУН проєкті теоретичних матеріалів Конгресу було положення про «організацію поневолених Москвою і Польщею народів під моральним й ідейно-політичним керівництвом України». Я. Стецько в цьому контексті оперував цитатами з поеми Тараса Шевченка «Кавказ», ведучи мову про співпрацю та солідарність між позбавленими незалежності націями². Ідеолог ОУН у тогочасній публіцистиці підкреслював наднаціональне значення змагань за незалежність України. Так, у статті «Ми йдемо вперед» (1938) Я. Стецько чітко пов'язував українську визвольну справу з боротьбою за свободу решти поневолених Кремлем країн. На його думку, змагання українців проти московського імперіалізму мали вирішальне значення для долі інших підконтрольних радянському тоталітарному режиму націй. Він стверджував, що перемога України стане успіхом

¹ Державний архів Івано-Франківської області. Ф. 402. Оп. 1. Спр. 11. Арк. 12—13.

² Архів ОУН у Києві. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 118. Арк. 45.

для всіх поневолених Москвою народів [16, с. 3]. У цей час до ідеї організації спільної боротьби пригноблених народів зверталися також інші теоретики ОУН, наприклад, Іван Мітрінга [17, с. 1—2].

У 1940—1941 рр. Я. Стецько відіграв важливу роль у становленні ОУН під проводом Степана Бандери (ОУН(б)), гаслом якої стали слова «Воля народам — воля людині». Закономірно, що серед програмних положень II Краківського Великого Збору організації помітне місце посіла ідея спільної боротьби поневолених народів проти більшовицького імперіалізму [18, с. 31—32, 34—35]. Уже в 1940—1941 рр. ОУН(б) проводила переговори про співпрацю з визвольними силами Білорусі, Кавказу, Уралу [19, с. 5]. Організація видавала часопис «Наш фронт», який пропагував ідею спільного фронту поневолених народів. У програмовій праці «За правильну постановку та чистоту генеральної лінії політики ОУН» Я. Стецько писав, що націоналісти борються не лише за визволення України, а й за національну свободу для інших завойованих Москвою народів, які з допомогою українців мають відбудувати власні держави³. Висувалася теза про український прометеїзм, що дасть змогу жити вільно бездержавним націям Сходу Європи. Розроблені під керівництвом Я. Стецька політичні напрямні щодо державного будівництва незалежної України містили положення про спільну боротьбу українців та інших поневолених народів проти Москви, допомогу українського визвольного руху борцям за свободу окупованих Кремлем країн [18, с. 48, 51]. Вочевидь, саме з огляду на вищевикладене в довідці КДБ при Раді Міністрів УРСР від грудня 1958 р. на керівника АБН було зазначено: «Ідея створення єдиного антибільшовицького блоку давно виношувалася бандерівцями й особисто Стецьком» [20]. Прихильниками українського прометеїзму та консолідації з іншими поневоленими народами були також інші провідні ідеологи ОУН(б), зокрема Дмитро Мирон [21, с. 79]. Тож, висновок окремих західних авторів про антиімперську концепцію АБН як наслідок начебто вимушеної зміни позиції Я. Стецька та українських націоналістів «після Сталінграда» [12, с. 58] є абсолютно безпідставним. Знаковою стала організована ОУН(б) на Волині перша конференція поневолених народів 21—22 листопада 1943 р. Під час заходу за участі головного командира УПА Романа Шухевича 5 українців і близько 30 представників 12 націй ухвалили рішення про координацію спільної визвольної боротьби проти III Райху та СРСР [9, с. 49].

Після звільнення Я. Стецька з німецького концтабору Заксенгаузен восени 1944 р. питання консолідації поневолених націй набуло для нього пріоритетного значення. Уже у грудні того ж року у Кракові ідеолог ОУН(б) наголошував, що спільний фронт народів окупованих СРСР країн є «справою першорядної ваги», прагнучи реалізовувати цю ініціативу як силами УПА у краї через співпрацю з підпільниками інших підрадянських країн, так і на еміграції шляхом забезпечення співробітництва політичних центрів національних рухів⁴. Відповідні міркування Я. Стецько передав

³ Галузевий державний архів Служби безпеки України (далі — ГДА СБУ). Ф. 13. Спр. 372. Т. 24. Арк. 219, 256.

⁴ Архів Центру досліджень визвольного руху (далі — АЦДВР). Ф. 6. (Зізнання Демида. Фронт поневолених і загрозених Москвою народів. 12.09.1947 р.).

Р. Шухевичу через зв'язкового. Тоді ж українським визвольним рухом було зроблено практичні кроки до консолідації поневолених націй. Наприкінці 1944 р. у Кракові відбулися контакти представників ОУН(б) із грузинськими самостійниками, що належали до групи Спиридона Кедії, які прагнули передати подарунки бійцям УПА та переправити з їхньою допомогою свого зв'язкового до Грузії⁵. У цей час було організовано нараду діячів визвольних рухів поневолених народів, на якій досягли порозуміння щодо напрямних спільної боротьби [22, с. 104]. Ще до завершення Другої світової війни у Відні Я. Стецько опрацьовував платформу співпраці політичних сил різних націй проти більшовицького імперіалізму. Лікуючись у Мюнхені після отриманих у травні 1945 р. важких поранень, він висловлював намір активізувати «Фронт поневолених народів», організувавши зібрання представників визвольних рухів окупованих Москвою країн⁶. Зауважимо, що саме в цей період УПА розпочала системні заходи для об'єднання зусиль з народами Центрально-Східної Європи, що опинилися під владою радянського тоталітаризму [21, с. 87—88]. Відновивши здоров'я, Я. Стецько обійняв посаду референта зовнішньої політики в проводі ЗЧ ОУН і розпочав реалізовувати давній задум [23, с. 265].

Слід зауважити, що вже в 1945 р. створення АБН стає однією з ключових політичних цілей ОУН(б), фігуруючи серед основних завдань у підготовленій 1945 р. С. Бандерою інструкції щодо діяльності організації [6, с. 72]. Провідник найбільшої української політсили на еміграції [1, с. 346] надавав великого значення формуванню АБН. Восени 1945 р. у листі до Р. Шухевича С. Бандера відзначав, що концепція об'єднання поневолених народів «покликана стати мотором у революційній боротьбі» [11, с. 75]. Ключову роль в її реалізації було відведено Я. Стецькові. Він вважав єдиний фронт поневолених народів одним із вирішальних факторів для успіху української визвольної боротьби⁷. Я. Стецько поряд із С. Бандерою став ініціатором створення АБН [24, с. 105]. Він прагнув створити широке українське представництво в об'єднанні — український визвольний антибільшовицький блок за участі гетьманців та Української революційно-демократичної партії (далі — УРДП)⁸. З його листа до Р. Шухевича (квітень 1946 р.) випливає намір Я. Стецька долучити до АБН польські політсили, попри окремі суперечності та тривалу історію ворожнечі з ОУН⁹. Це свідчить про прагматизм творця міжнародної антикомуністичної мережі.

Очоливши ініціативний комітет АБН, Я. Стецько проводив як практичну організаційну, так і теоретично-пропагандивну підготовку до створення блоку. В україномовному виданні «Визвольна політика» та багатомовному «За свободу народів» ідеолог ОУН(б) опублікував низку програмових статей, обґрунтовуючи необхідність консолідації визвольних рухів поневолених країн та ідею великої революції народів. Я. Стецько наголошував на важливості спільної боротьби різних

⁵ Там само.

⁶ ГДА СБУ. Ф. 65. Спр. С-9079. Т. 43. Арк. 57.

⁷ АЦДВР. Ф. 10. Файл № 11381. Арк. 51.

⁸ Там само. Файл № 09681. Арк. 3.

⁹ ГДА СБУ. Ф. 65. Спр. С-9079. Т. 59. Арк. 94—104.

націй для перемоги над Москвою та побудови незалежних держав. Він підкреслював, що тільки об'єднаними силами поневолені народи досягнуть своїх цілей, пропонуючи активну співпрацю між визвольними рухами не лише в зовнішньополітичній сфері, а й в усіх площинах [25, с. 116]. Після перемоги над Кремлем Я. Стецько вважав за доцільне укласти довготривалий військово-політичний союз між східноєвропейськими країнами, які відновлять самостійність. Така потреба, на його думку, диктувалася постійною загрозою від реваншистської Москви. Свій проект широкого альянсу на Сході Європи Я. Стецько назвав «союз держав вільних народів», ведучи мову про коаліцію «балтійсько-балкансько-чорноморську» [26, с. 30]. Передбачалося, що об'єднання слугуватиме насамперед безпечним потребам держав, виконуючи роль гаранта їхньої незалежності.

У концептуальній публікації з промовистою назвою «Україна в авангарді революції народів» Я. Стецько обґрунтовував провідну роль українського визвольного руху у протистоянні більшовицькому імперіалізму [27, с. 3—7]. Ідеолог націоналізму використав для цього історичну аргументацію, зазначаючи наднаціональне значення боротьби українського козацтва, визначальну роль українців у революційних подіях 1917 р., що поклали край Російській імперії, та спробу консолідації поневолених народів Центральною Радою [27, с. 4—5]. Українську повстанську армію Я. Стецько вважав авангардом змагань за волю націй проти кремлівської імперії, відзначаючи наявність у лавах повстанців представників інших народів, що прагнули здобути в рядах УПА «спільну свободу». У статті «Дві концепції. Антибільшовицький блок народів і Міжмор'я» він не лише доводив доцільність широкого протикомуністичного формату альянсу поневолених націй на противагу вужчому та суперечливому польському геополітичному проекту Інтермаріуму (союзу держав Центрально-Східної Європи), а й виклав свої міркування щодо важливості проєктованого ОУН(б) союзу. Я. Стецько наголошував: «[...] кінцевим є створити таку міждержавну чи міжнаціональну конструкцію, яка забезпечувала б перед імперіалістами у майбутньому, а найголовніше — допомогла б сьогодні малим народам визволитись» [28, с. 12]. Шляхом до національної свободи позбавлених права на самовизначення націй він вважав спільно проведену «Велику революцію народів», яка зруйнує СРСР і дозволить сформувати на його руїнах національні держави. Ідея створення АБН була підтримана не лише українськими націоналістами, а й представниками консервативного гетьманського руху, зокрема його ідеологом Осипом Губчаком [29, с. 49].

Налагодити співпрацю з політичними силами інших поневолених народів для боротьби проти Москви Я. Стецьку допомагало знайомство значної частини східноєвропейських політиків з українським визвольним рухом у роки Другої світової війни. Ще у воєнний час ОУН(б) удалося налагодити контакти з експлавою Міністерства закордонних справ Словаччини Фердинандом Дюрчанським, грузинським політичним діячем Ніко Накашідзе. Я. Стецько також використав свої особисті знайомства періоду перебування в Заксенгаузені, наприклад, з колишнім в'язнем нацистського концтабору латвійським ексміністром культури Альфредом Берзіншем [30, с. 74]. Після тривалої підготовчої роботи з ініціативи ОУН(б)

16 квітня 1946 р. у конспіративних умовах у Пазінгу, передмісті Мюнхена, в американській зоні окупації Німеччини відбувся установчий Конгрес АБН. На жаль, вичерпного переліку організацій, персоналій і навіть національних груп, що стали співзасновниками блоку, поки не виявлено.

У джерелах наявні розбіжності між свідченнями різних діячів стосовно початкового складу АБН. Відомо, що крім делегатів українського визвольного руху, в історичному заході в Пазінгу брали участь представники грузинських і латвійських самостійницьких сил, зокрема князь Ніко Накашідзе, Реваз Габашвілі, А. Берзіньш [30, с. 73]. Учасник I Конгресу АБН Василь Гришко згадував, що на зібранні були окремі політичні діячі не лише з підрадянських країн, а й зі словацьких, хорватських, сербських, угорських, чеських середовищ [31, с. 239]. Присутній на події грузинський політик Н. Накашідзе писав про участь у заході делегатів від балтійських, болгарських, румунських і польських еміграційних сил, а також від неросійських народів СРСР [32, с. 42]. Ідеолог українського національного підпілля Осип Дяків у жовтні 1946 р. стверджував, що початково до АБН увійшли представники від українців, сербів і хорватів, болгар, балтійських народів, чехів, росіян і поляків [33, с. 319]. Участь у створенні блоку представників російських антикомуністичних середовищ на еміграції викликає серйозні сумніви з огляду на їхнє ставлення до української справи та відсутність згадок про них в інших джерелах. Імовірно, ідеться про донських козаків, які відокремлювали себе від політичної російської еміграції. Згідно з даними радянських спецслужб, їхні репрезентанти вже до 1948 р. належали до АБН, тобто були частиною його початкового складу поряд із діячами словацького, білоруського, грузинського, туркменського та латвійського визвольних рухів [24, с. 205]. Щодо конкретних еміграційних політсил, що брали участь у заснуванні АБН, окрім ОУН(б), слід згадати Словацький революційний спротив [34, с. 213], Грузинську націонал-демократичну партію, Грузинську національну організацію та Грузинський національно-політичний центр [30, с. 74]. Варто підкреслити, що від початку український визвольний рух закріпив за собою лідерську позицію у блоці з огляду на роль ініціатора об'єднання, свою масовість, прямий зв'язок із потужним збройним підпіллям на окупованих СРСР територіях. В. Гришко відзначав: «[...] в той час український сектор був абсолютно вирішальним і фактично єдиною реальним у системі АБН, репрезентуючи справді масово зорганізовану силу на еміграції» [31, с. 240].

Учасники I Конгресу АБН схвалили Декларацію блоку, текст якої підготував Я. Стецько. У документі окреслювалися основні засади об'єднання: антиімперіалізм, ідеї вільного самовизначення, суверенітету та рівноправності народів, принципи соціальної справедливості, народовладдя і незалежності соборних національних держав. Шляхом до реалізації цих ідеалів проголошувалася «визвольна революція народів», ідею якої активно пропагував Я. Стецько у своїх статтях [35, с. 35—36]. У результаті роботи I Конгресу, окрім затвердження спільної декларації, було сформовано комітет АБН як верховний орган управління блоку, який за рішенням учасників установчого зібрання очолив Я. Стецько [7, с. 396]. Також учасники виробили загальний план подальшої роботи. З другої половини

1946 р. відбувалася активна розбудова міжнародного антикомуністичного альянсу як мережі, що об'єднувала низку визвольних рухів. У цей час Я. Стецько наполегливо працював над розвитком АБН [36, с. 94]. Подальша розбудова блоку стала для нього головним завданням у межах організаційної діяльності. Він доручив В. Гришку провести перемовини щодо приєднання до АБН УРДП на чолі з її лідером, відомим письменником Іваном Багряним [31, с. 240]. Також Я. Стецько попросив про створення спеціальної розвідки АБН — служби політичної інформації, призначивши в 1946 р. її керівником молодого розвідника ОУН(б), колишнього політ'язня німецьких концтаборів Євгена Гливу [37, с. 177; 38, с. 153—155].

АБН на чолі з Я. Стецьком проявив себе насамперед на дипломатичній ниві, послідовно обстоюючи інтереси українців та інших поневолених народів на міжнародній арені. У 1946 р. блок відправив меморандум на Паризьку мирну конференцію. В адресованому урядам західних демократій документі було викладено програмові постулати АБН: реалізація поневоленими народами СРСР права на національну свободу, самовизначення, вільний вибір політичного й соціально-економічного ладу [35, с. 42]. Від західних держав представники блоку домагалися підтримки у втіленні означених ідей, визнання урядами поневолених країн їхніх визвольних центрів на еміграції, виключення СРСР як тоталітарної імперіалістичної держави з ООН [9, с. 86—87]. Також АБН розгорнув акцію на підтримку прав біженців з підконтрольних СРСР територій. Було ініційовано створення спеціального міжнародного Комітету захисту людських прав політичних емігрантів [19, с. 29].

II Конгрес АБН у Мюнхені 18—19 травня 1948 р. оформив альянс інституційно. Було сформовано центральний комітет організації на чолі з Я. Стецьком і президію Ради народів блоку під проводом А. Берзінша. На Конгресі ухвалили Статут АБН, що регламентував його роботу. Згідно з документом, блок діяв як «добровільне об'єднання волелюбних народів, поневолених і загрожених большевизмом, з метою спільної боротьби за національно-державне та соціальне визволення» [35, с. 124]. Основними завданнями АБН були проголошені знищення більшовизму, руйнація Російської імперії та побудова нового міжнародного ладу в Європі й Азії шляхом створення національних держав після краху СРСР. На той час до блоку належали представники самостійницьких сил української, латвійської, литовської, білоруської, туркестанської, вірменської, азербайджанської, словацької, сербської, грузинської, словенської, румунської, хорватської, козацької, північнокавказької, угорської та ідель-уральської еміграцій [35, с. 105, 123—124].

Керуючи розбудовою АБН, Я. Стецько за короткий час зумів суттєво розширити географію діяльності організації. У 1948 р. створено комітети блоку на теренах Австрії та Бельгії. Я. Стецько безпосередньо здійснював візити в інші держави для формування організаційних структур АБН. У результаті його поїздки до Великої Британії було засновано окрему делегатуру АБН у Лондоні й комітети в містах Единбург, Манчестер і Вулвергемптон у 1949 р. [11, с. 77]. Того ж року комітет блоку постав у Нідерландах. Мережа АБН швидко поширилася за межі Європи. У 1950 р. було створено комітет блоку в Канаді, а також представництво в Австралії. Паралельно в Мюнхені розбудовувався центральний апарат АБН. У 1949 р. ство-

рено низку спеціальних комісій, що відповідали за окремі групи народів Європи та Азії¹⁰. У вересні 1948 р. засновано Фронт молоді АБН [35, с. 132—141]. Того ж року в контексті розбудови блоку в інформаційній площині започатковано видання «ABN-Correspondence», що виходило спершу лише німецькою мовою, а від 1950 р. також англійською та французькою. Значним успіхом став запуск на території Бельгії в 1950 р. підпільної радіостанції АБН імені Тараса Чупринки. Остання транслювала програми кількома мовами, зокрема українською, російською, словацькою, польською¹¹. Я. Стецько часто відвідував радіостанцію¹². Для фінансування діяльності АБН з 1949 р. проводилися щорічні збірки добровільних пожертв [9, с. 125].

Знаковою подією стала хвиля масових маніфестацій АБН у зв'язку з відкриттям сесії ООН. Найбільша демонстрація відбулася в Мюнхені 10 квітня 1949 р. Масштабна акція, що збрала від 4 до 10 тис. учасників, викликала значний резонанс у пресі, привернувши увагу американської окупаційної адміністрації в Німеччині до проблем поневолених народів [11, с. 76]. Істотним успіхом у рамках розбудови АБН стало долучення до цього процесу, відповідно до задуму Я. Стецька, Союзу гетьманців-державників під проводом Данила Скоропадського. Останній сприяв розвитку діяльності блоку на теренах Великої Британії [29, с. 106]. Водночас Я. Стецько налагодив тісну співпрацю АБН із Шотландською лігою за європейську свободу — антикомуністичною організацією, створеною ветеранами британської армії.

Остаточне становлення АБН ознаменувала конференція в Единбурзі 12—14 червня 1950 р., що стала початком системної публічної діяльності керівництва блоку на міжнародній арені. На відміну від попередніх заходів блоку, ця подія мала відкритий, а не конспіративний характер і проходила за участю не лише представників поневолених народів, а й громадськості вільних держав. Конференція в Единбурзі, на думку Я. Стецька, «дозволила акліматизуватися» АБН у західних політичних колах¹³. Зібрання було організовано блоком спільно із Шотландською лігою за свободу для інформування британської громадськості й вільного світу загалом про визвольну боротьбу поневолених народів. Оскільки конференція мала публічний характер, то її проведення викликало значний позитивний резонанс у ЗМІ. Я. Стецько виступив на заході з доповіддю про позиції визвольного фронту очолюваного ним блоку. У конференції в Единбурзі взяли участь 35 делегатів від 17 національних організацій АБН: латвійської, литовської, білоруської, словацької, чеської, угорської, сербської, хорватської, болгарської, румунської, української, козацької, північнокавказької, грузинської, азербайджанської, туркестанської та ідель-уральської [35, с. 173]. На заході було близько 400 гостей, зокрема британські політики та журналісти, представник бразильського уряду. Серед українських учасників конференції АБН в Единбурзі виділялися провідник гетьманського руху, почесний голова Союзу українців Британії Д. Скоропадський і колишній ке-

¹⁰ ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 46. Арк. 161.

¹¹ Там само. Арк. 179—180.

¹² Архів ОУН в Лондоні. Ф. 19. Оп. 1. Од. зб. 56. Арк. 1.

¹³ ГДА СБУ. Ф. 13. Спр. 372. Т. 46. Арк. 163.

рівник Міністерства закордонних справ УНР, досвідчений дипломат Іван Карашевич-Токаржевський, що очолював делегатуру блоку у Великій Британії [39, с. 112]. Присутні на заході ухвалили резолюції із закликами до створення спільного антибільшовицького фронту всіх волелюбних націй, до тісної співпраці західного світу з визвольними рухами поневолених народів, до розриву відносин демократичних держав із СРСР, вигнання комуністичних диктатур з ООН та публічного осуду злочинів Кремля, до ліквідації комуністичних партій як «п'ятої колонії» Москви у вільних країнах [35, с. 179—180]. Публічна маніфестація програмових ідей АБН в Единбурзі стала вагомим успіхом блоку, ознаменувавши завершення його становлення. Я. Стецько високо оцінював цю подію, стверджуючи, що в результаті конференції «ми вийшли на світову арену»¹⁴.

Концепція єдиного фронту поневолених народів була закономірною відповіддю українського визвольного руху на виклики часу. Природно, що створення АБН підтримали чільні діячі націоналістичного підпілля на українських землях. Один із провідних крайових ідеологів визвольної боротьби Петро Федун вважав заснування блоку на еміграції «дуже значним кроком» у напрямку побудови єдиного фронту поневолених народів проти московського імперіалізму [40, с. 281]. Аналогічну думку висловив знаний крайовий публіцист О. Дяків. Він стверджував: «[...] український народ з великим задоволенням прийняв утворення АБН і зв'язує з ним великі надії» [33, с. 320].

Отже, Я. Стецько відіграв ключову роль у створенні АБН. Він послідовно обстоював і розвивав ідею консолідації зусиль поневолених народів під проводом України проти спільного ворога впродовж понад 10 років перед початком її реалізації. Після Другої світової війни Я. Стецько забезпечив утілення в життя означеної концепції у вигляді АБН. Як голова ініціативного комітету, він відіграв провідну роль у створенні як практичного, так і теоретичного підґрунтя для формування об'єднання. На I та II Конгресах АБН було ухвалено ключові рішення щодо засад функціонування блоку. Ідеологічною основою діяльності антибільшовицького координаційного центру стали постулати антиімперіалізму, антикомунізму, самовизначення та рівності націй, соціальної справедливості й народовладдя. Подальший процес становлення АБН під керівництвом Я. Стецька супроводжувався розбудовою організаційної мережі в Європі, Північній Америці й Австралії, розвитком власних засобів масової інформації та інституційним оформленням. ЗЧ ОУН вдалося залучити до співпраці в міжнародному антибільшовицькому об'єднанні гетьманський рух під проводом Д. Скоропадського й організації політичних еміграцій окупованих Радянським союзом країн Східної Європи та Азії. АБН активно та послідовно обстоював на міжнародній арені інтереси українців та інших поневолених СРСР народів, привертаючи увагу західного світу до їхніх проблем. При цьому український визвольний рух завдяки Я. Стецьку, попри бездержавне становище України, відігравав чільну роль у міжнародному антикомуністичному координаційному центрі. Единбурзька конференція 1950 р. засвідчила успішний вихід Антибільшовицького блоку народів на міжнародну арену.

¹⁴ Там само. Арк. 175.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

1. Kyrychuk, Yu.A. *Ukrainskyi natsionalnyi rukh 40—50-kh rokiv XX stolittia: ideolohiia ta praktyka*. Lviv, 2003 [in Ukrainian].
[Киричук Ю.А. Український національний рух 40—50-х років XX століття: ідеологія та практика. Львів, 2003. 464 с.].
2. Viedienieiev, D. & Bystrukhin, H. *Dvobii bez kompromisiv. Protyborstvo spetspidrozdiv OUN ta radianskykh syl spetsoperatsii. 1945—1980-ti roky: monohrafiia*. Kyiv, 2007 [in Ukrainian].
[Веденієєв Д., Биструхін Г. Двобій без компромісів. Протиборство спецпідрозділів ОУН та радянських сил спецоперацій. 1945—1980-ті роки: монографія. Київ, 2007. 568 с.].
3. Patryliak, I. *Peremoha abo smert. Ukrainskyi vyzvolnyi rukh u 1939—1960 rr.* Kharkiv; Lviv, 2015 [in Ukrainian].
[Патриляк І. Перемога або смерть. Український визвольний рух у 1939—1960 рр. Харків; Львів, 2015. 512 с.].
4. Posivnych, M. *Stepan Bandera. Providnyk ukrainskoi idei*. Kyiv, 2023 [in Ukrainian].
[Посівнич М. Степан Бандера. Провідник української ідеї. Київ, 2023. 288 с.].
5. Sych, O. *Monakh OUN. Ch. 2. Zakordonni chastyny OUN (1945—1954)*. Ivano-Frankivsk, 2024 [in Ukrainian].
[Сич О. Монах ОУН. Ч. 2. Закордонні частини ОУН (1945—1954). Івано-Франківськ, 2024. 432 с.].
6. Bedrii, A. *ABN — mizhnarodna kontseptsii i formatsiia OUN (do 50-richchia stvorennia)*. *Almanakh "Homoni Ukrainy" na rik 1996*. Toronto, 1996. 68-89 [in Ukrainian].
[Бедрій А. АБН — міжнародна концепція і формація ОУН (до 50-річчя створення). Альманах «Гомону України» на рік 1996. Торонто, 1996. С. 68—89].
7. Savchyn, M. *Zovnishnopolitychna diialnist OUN(b) u 1942—1947 rr.* *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. 2008. 17: 390-398 [in Ukrainian].
[Савчин М. Зовнішньополітична діяльність ОУН(б) у 1942—1947 рр. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. 2008. Вип. 17. С. 390—398].
8. Savchyn, M.S. *Polityka OUN shchodo stvorennia antyimperialistynoho bloku ponevolenykh narodiv pid chas Druhoi svitovoi viiny ta pershi povoienni roky. Problemy humanitarnykh nauk. Naukovi zapysky DDPU*. 1999. IV: 183-193 [in Ukrainian].
[Савчин М.С. Політика ОУН щодо створення антиімперіалістичного блоку поневолених народів під час Другої світової війни та перші повоєнні роки. *Проблеми гуманітарних наук. Наукові записки ДДПУ*. 1999. Вип. IV. С. 183—193].
9. Riy, H. *Narys istorii Antybilshovetskoho bloku narodiv*. Kyiv, 2021 [in Ukrainian].
[Рій Г. Нарис історії Антибільшовицького блоку народів. Київ, 2021. 236 с.].
10. Riy, G. *Reasons for the creation of the Anti-Bolshevik bloc of nations (ABN): Eastern European and Ukrainian dimensions*. *Almanac of Ukrainian Studies*. 2021. 29: 149-154.
11. Riі, H. *Taiemni misii OUN. Mizhnarodna diialnist u chasy Kholodnoi viiny*. Kyiv, 2025 [in Ukrainian].
[Рій Г. Таємні місії ОУН. Міжнародна діяльність у часи Холодної війни. Київ, 2025. 240 с.].
12. Rudling, P.A. *Far right de-colonization: Anti-imperialist topoi in the rhetoric of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations (ABN), 1946—1996*. *Ideology and Politics Journal*. 2025. 28: 49-88.
13. Tepeš, I. *Croats in Emigrant Organizations from Central and Eastern Europe during the First Half of the Cold War: International Peasant Union and Anti-Bolshevik Bloc of Nations*. *The Exile History Review*. 2024. 3: 11-30 <https://doi.org/10.31743/chr.17991>.

14. Katrebová-Blehová, B. Agenti-kuriéri v prepojení na slovenský exil ako súčasť protikomunistického odporu v období počiatkov studenej vojny. Prípad Alexandra Matúša. *Securitas Imperii*. 2023. 42: 2-23 [in Slovak].
15. Ravas, I. Ukraïnsko-uhorski viiskovi vidnosyny v pershii polovyni XX st. *Ukraïna — Uhorschchyna: spilne mynule ta sobodennia*. Materialy mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Kyïv, 14—16 kvitnia 2005 r.). Kyïv, 2006. 216-227 [in Ukrainian].
[Равас І. Українсько-угорські військові відносини в першій половині XX ст. *Україна — Угорщина: спільне минуле та сьогодення*. Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 14—16 квітня 2005 р.). Київ: Інститут історії України НАН України, 2006. С. 216—227].
16. My idemo vperid! *Ukraïnske slovo*. 1938. 2 zhovtnia. 275: 3 [in Ukrainian].
[Ми йдемо вперед! *Українське слово*. 1938. 2 жовтня. Ч. 275. С. 3].
17. Mitrinha, I. Bolshevytske pytannia. *Het z bolshevyznot*. 1937. 1: 1-2 [in Ukrainian].
[Мітрінга І. Большевицьке питання. *Геть з большевизмом*. 1937. № 1. С. 1—2].
18. OUN v svitli postanov Velykykh Zboriv, Konferentsii ta inshykh dokumentiv z borotby 1929—1955 r. B.m., 1955 [in Ukrainian].
[ОУН в світлі постанов Великих Зборів, Конференцій та інших документів з боротьби 1929—1955 р. Б. м., 1955. 369 с.].
19. Bilyi, I. ABN v borotbi za svobodu narodiv. Toronto, 1947 [in Ukrainian].
[Білий І. АБН в боротьбі за свободу народів. Торонто, 1947. 47 с.].
20. Skrypnyk, O. Antybilshovytskyi Blok Narodiv. Nove prochyttannia. *Istorychna pravda*. 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/07/4/161513/> [in Ukrainian].
[Скрипник О. Антибільшовицький Блок Народів. Нове прочитання. *Історична правда*. 2022. URL: <https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/07/4/161513/> (дата звернення: 15.03.2026)].
21. Viatrovych, V. UPA i realizatsiia kontseptsii antytotalitarnoi natsionalno-demokratychnoi revoliutsii narodiv Tsentralno-Skhidnoi Yevropy. *Ukraïna: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*. Lviv, 2004. 11: 78-92 [in Ukrainian].
[В'ятрович В. УПА і реалізація концепції анти тоталітарної національно-демократичної революції народів Центрально-Східної Європи. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*. Львів, 2004. Вип. 11. С. 78—92].
22. Nakashidze, N. 15 rokiv ABN. *ABN v svitli postanov Konferentsii ta inshykh materialiv z diialnosti*. T. 2: 1956—1966 rr. B. m., 1979. 102-110 [in Ukrainian].
[Накашідзе Н. 15 років АБН. *АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності*. Т. 2: 1956—1966 рр. Б. м., 1979. С. 102—110].
23. Klymyshyn, M. V pokhodi do voli: v 2 t. T. 2. B. m., b. r. [in Ukrainian].
[Климишин М. В поході до волі: в 2 т. Т. 2. Б. м., б. р. 387 с.].
24. Ukraïnska emihratsiia 40—70-kh rokiv mynuloho stolittia v arkhivnykh dokumentakh radianskykh spetssluzhb. Ch. 2. Kyïv, 2024 [in Ukrainian].
[Українська еміграція 40—70-х років минулого століття в архівних документах радянських спецслужб. Ч. 2. Київ, 2024. 439 с.].
25. Z. K. (Yaroslav Stetsko). Na spilnomu shliakhu. *Pour la Liberte des Peuples / Za svobodu narodiv!* 1946. 1: 116-117 [in Ukrainian].
[З. К. (Ярослав Стецько). На спільному шляху. *Pour la Liberte des Peuples / За свободу народів!* 1946. № 1. С. 116—117].
26. Karbovych, Z. (Yaroslav Stetsko). Za rozpodil Rossii obiednanymy sylamy narodiv. *Pour la Liberte des Peuples / Za svobodu narodiv!* 1946. 1: 29-34 [in Ukrainian].
[Карбович З. (Ярослав Стецько). За розподіл Росії об'єднаними силами народів. *Pour la Liberte des Peuples / За свободу народів!* 1946. № 1. С. 29—34].

27. Z. K. (Yaroslav Stetsko). Ukraina v avanhardi revoliutsii narodiv: idei ta shliakhy. *Vyzvolna polityka*. 1946. 1: 3-7 [in Ukrainian].
[З. К. (Ярослав Стецько). Україна в авангарді революції народів: ідеї та шляхи. *Визвольна політика*. 1946. № 1. С. 3—7].
28. Z. K. (Yaroslav Stetsko). Dvi kontseptsii: Antybolshevytskyi blok narodiv i "Mezhymoria". *Vyzvolna polityka*. 1946. 1: 11-14 [in Ukrainian].
[З. К. (Ярослав Стецько). Дві концепції: Антибільшовицький блок народів і «Мезиморія». *Визвольна політика*. 1946. № 1. С. 11—14].
29. Hai-Nyzhnyk, P. Ukrainnyi natsional-konservatyzm: Hetmanskyi Rukh. Kn. III. Ch. I. 1945—1957. Kyiv, 2025 [in Ukrainian].
[Гай-Нижник П. Український націонал-консерватизм: Гетьманський Рух. Кн. III. Ч. I. 1945—1957. Київ, 2025. 528 с.].
30. Stetsko, Ya. (Muzyka, H.Y.). Zhinka, yaka tvoryla nezalezhnu Ukrainu. Kyiv, 2021 [in Ukrainian].
[Стецько Я. (Музика Г.Й.). Жінка, яка творила незалежну Україну / Літ. запис Д. Куделя. Київ, 2021. 200 с.].
31. Hryshko, V.I. Karby chasu: Istoriia, literatura, polityka, publitsystyka: v 2 t. T. 1: 1946—1952. Kyiv, 1999 [in Ukrainian].
[Гришко В.І. Карби часу: Історія, література, політика, публіцистика: в 2 т. Т. 1: 1946—1952. Київ, 1999. 868 с.].
32. Nakashidze, N. 20 Years' Activity Of A.B.N. *ABN Correspondence*. 1963. 5: 40-45.
33. Moroz, V. (Comp.). Litopys UPA. Nova seriia. T. 17: Osyp Diakiv—"Hornovy". Dokumenty i materialy. Kyiv; Toronto, 2011 [in Ukrainian].
[Літопис УПА. Нова серія. Т. 17: Осип Дяків-«Горновий». Документи і матеріали / упоряд. В. Мороз. Київ; Торонто, 2011. 1015 с.].
34. Borovets, I. Mizhnarodna aktyvnist slovatskoi politychnoi emihratsii na Zakhodi (1945 — liutyi 1947 rr.). *Storinky istorii*. 2024. 59: 198-221 [in Ukrainian].
[Боровець І. Міжнародна активність словацької політичної еміграції на Заході (1945 — лютий 1947 рр.). *Сторінки історії*. 2024. № 59. С. 198—221].
35. ABN v svitli postanov Konferentsii ta inshykh materialiv z diialnosty. T. 1: 1941—1956 rr.: zbirka dokumentiv. B. m., 1956 [in Ukrainian].
[АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. Т. 1: 1941—1956 рр.: збірка документів. Б. м., 1956. 357 с.].
36. Mechnyk, S. (Mudryk, S.M.). Pochatok nevidomoho (spohady 1945—1954). Munich, 1984 [in Ukrainian].
[Мечник С. (Мудрик С.М.). Початок невідомого (спогади 1945—1954). Мюнхен, 1984. 264 с.].
37. Antoniuk, Ya. Diialnist spetsialnykh pidrozdiliv ukrainskykh natsionalistychnykh orhanizatsii (1921—1991) (Doctoral diss. of the historical sci). Ostroh, 2021. URL: https://www.oa.edu.ua/doc/dis/Antoniuk_dis.pdf [in Ukrainian].
[Антонюк Я. Діяльність спеціальних підрозділів українських націоналістичних організацій (1921—1991): дис. ... д-ра іст. наук. Острого, 2021. 650 с. URL: https://www.oa.edu.ua/doc/dis/Antoniuk_dis.pdf (дата звернення: 24.05.2026)].
38. Hlyva, Ye. Zhyttievi sposterezhenia — cherez pryzmu vlasnoho sertsia. Ostroh, 2009 [in Ukrainian].
[Глива Є. Життєві спостереження — через призму власного серця. Острого, 2009. 272 с.].
39. Poltava, L. 30-richchia diialnosty ABN. ABN v svitli postanov Konferentsii ta inshykh materialiv z diialnosty. T. 4: 1971—1975 rr. (zbirka dokumentiv). B. m., 1982. 100-120 [in Ukrainian].
[Полтава Л. 30-річчя діяльності АБН. АБН в світлі постанов Конференцій та інших матеріалів з діяльності. Т. 4: 1971—1975 рр. (збірка документів). Б. м., 1982. С. 100—120].

40. Romaniuk, M.V. (Comp.). Fedun Petro — «Poltava». Kontseptsiiia Samostiinoi Ukrainy. T. 1: Tvory. Lviv, 2008 [in Ukrainian].
[Федун Петро — «Полтава». Концепція Самостійної України. Т. 1: Твори / Упоряд. і відп. ред. М.В. Романюк. Львів, 2008. 720 с.].

Надійшла / Received 02.05.2026

Прийнята до друку / Accepted for publication 23.06.2026

Nazar KOSENKO

Master of History, PhD Student, Department of Contemporary History,
I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine (Lviv, Ukraine)
nazzarkossenko@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-0650-5478>

Mykhailo ROMANIUK

PhD in History, Senior Researcher, Head of the Department of Contemporary History,
I. Krypiakevych Institute of Ukrainian Studies of the NAS of Ukraine (Lviv, Ukraine)
rmv.lviv@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9407-0066>

THE ROLE OF YAROSLAV STETSKO IN THE FORMATION OF THE ANTI-BOLSHEVIK BLOC OF NATIONS

The purpose of the article is to investigate the role of Yaroslav Stetsko in the creation of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations. The publication focuses on the practical measures and theoretical contributions of this prominent figure of the Ukrainian liberation movement toward building a united front of subjugated nations by establishing a specialized international coordination centre. Particular attention is paid to the issue of national representation within the Anti-Bolshevik Bloc of Nations during its initial stage of existence. **The methodological basis** of the study is formed by the principles of historicism, objectivity, and a systems approach. The methods employed include the problem-chronological, historical-biographical, and historical-genetic methods, as well as analysis and synthesis. **Scientific novelty.** For the first time, based on a wide range of sources, the role of Yaroslav Stetsko in the creation of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations and the formation of this international association is comprehensively analysed, and its initial composition is characterized. **The main results of the study** confirm the decisive role of Yaroslav Stetsko in creating an international anti-communist network led by Ukrainian nationalists, both in practical and theoretical dimensions. It was he who initiated the formation of the Anti-Bolshevik Bloc of Nations and became the leading ideologue of the union, consistently advocating for a common front of subjugated nations since the interwar period. Yaroslav Stetsko headed the initiative committee to create the Anti-Bolshevik Bloc of Nations and laid the theoretical foundation for the Bloc's establishment in a series of conceptual articles. was by The Foreign Sections of the OUN initiated the creation of the anti-communist coordination centre for liberation movements in emigration at the first Anti-Bolshevik Bloc of Nations Congress on April 16, 1946. As the chairman of the Bloc's executive body, Yaroslav Stetsko managed the development of the organizational network and the institutional formalization of the association. The formation of the Bloc continued until 1950. The successful Edinburgh Conference marked the Anti-Bolshevik Bloc of Nations' full-scale entry into the international arena as a coordination centre for the liberation movements of the peoples subjugated by the USSR. **Prospects for further research** lie in the study of foreign sources to determine the exact circle of participants in the first Anti-Bolshevik Bloc of Nations Congress of 1946 and in investigating the circumstances of the Union of Hetman State-Sustainer's (SHD) involvement in the association.

Keywords: *Yaroslav Stetsko, Anti-Bolshevik Bloc of Nations (ABN), Ukrainian liberation movement, OUN, socio-political activity, Ukrainian nationalism, journalism.*